

СЕКЦІЯ 5

МІСЬКА ГЕОПОЛІТИКА, ІДЕНТИЧНІСТЬ ТА МІСЬКА ПОЛІТИКА

УДК 81'373.21+94(477.54)(035)

РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ ЕТНІЧНИХ ГРУП В УРБАНОНІМІЇ ХАРКОВА

О.І. Вовк

o.vovk.88@gmail.com

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, м. Харків, Україна

Топоніміка є важливим інструментом збереження історичної пам'яті народу і виступає засобом формування колективної ідентичності. Особливо це стосується урбанонімії (сукупності назв внутрішньоміських об'єктів). Такі власні назви утворюють своєрідну і досить складну систему, яка виступає найбільш рухомим та швидкозмінним пластом топонімічної лексики, виступає в ролі дзеркала національної культури, містить інформацію про традиції, притаманні тій чи іншій мовній спільноті [5]. На формування цієї системи впливає ціла низка чинників: соціально- та культурно-історичні традиції, естетичні критерії, що склалися у тих чи інших народів, мовленнєві особливості, навіть способи фіксації внутрішньоміських назв [4].

Урбанонімія Харкова вже ставала предметом публікацій реєстраційного [8] та аналітичного рівнів [3; 7]. У деяких з них піднімалася проблема відображення міжетнічних контактів в урбанонімії Харкова [1]. Проте комплексно ця проблема ще не досліджувалася.

За офіційними даними Харківської міської ради, у Харкові станом на 2021 р. нараховується більш ніж 3,1 тис. вулиць, проспектів, майданів, провулків, проїздів, в'їздів та інших внутрішньоміських топографічних об'єктів [2]. Чимало з них в різні роки зазнавали змін або перейменувань, тому загальна кількість історичних та сучасних харківських урбанонімів (тобто власних назв внутрішньоміських об'єктів) сягає близько 7 тис. позицій [8].

Звернемо увагу на такі групи урбанонімів, як етноморфні (походять від назв різноманітних націй та народностей) та антропоморфні (передбачають використання особистих імен, по-батькові, прізвищ, прізвиськ, псевдонімів у якості назв внутрішньоміських об'єктів) [5].

У Харкові нараховується 110 історичних та сучасних урбанонімів, які так чи інакше відображають етнічну строкатість місцевого населення. 36 з них на сьогоднішній день не існують (зникли внаслідок перейменувань або номінували об'єкти, які були знесені чи ліквідовані). Серед історичних харківських урбанонімів 20 належать до етноморфної групи і 16 – до антропоморфної.

Найстаріші з них (Німецька вулиця, Єврейські ряди, Циганський провулок) отримали інші назви ще до кінця XIX ст. Єврейська вулиця і Караїмський

провулок, названі так у 1916 р., були перейменовані вже до 1936 р. Переважна ж більшість змін у структурі досліджуваних урбанонімів відбувалася пізніше. Так, у 1950-х – 1980-х рр. з карти Харкова зникли етноморфні назви, що позначали абхазів, євреїв, татар, чеченців [8]. Наприкінці ХХ ст. і особливо на початку ХХІ ст. перейменування в основному торкалися антропоморфних урбанонімів, що було в першу чергу пов'язано з процесами декомунізації. Зокрема, в цей період з карти міста зникли імена болгар Д. Благоева і Х. Раковського, грузинів В. Кіквідзе і С. Орджонікідзе, латиша В. Межлаука, поляка Ф. Дзержинського тощо.

На сучасній карті Харкова можна знайти 74 урбаноніми, що так чи інакше пов'язані з етнічним чинником (приблизно 2,5% від усієї кількості). Серед них – 49 етноморфних найменувань на честь греків, абхазів, адигейців, азербайджанців, білорусів, болгар, вірмен, греків, грузин, дагестанців, евенків, естонців, інгушів, кабардинців, казахів, карел, киргизів, латишів, литовців, молдован, монголів, нанайців, таджиків, удмуртів, узбеків, українців, чувашів, чукчів, якутів шведів (щоправда, існує версія, що Шведський провулок первісно називався Швецьким на честь ремісників, які тут мешкали). 18 антропоморфних назв увічнюють пам'ять про болгарина М. Дрінова, балканця за походженням В. Каразіна, вірменина І. Айвазовського, грузинів Ш. Руставелі та О. Натієва, євреїв Л. Гіршмана і Л. Ландау, молдованина А. Кантеміра, німця М. Гельфериха, осетина Е. Ахсарова, поляків С. Потоцького та В. Франковського тощо.

Ще 6 урбанонімів, що мають назви «Інтернаціональний» та «Дружби Народів» [8]. Втім, варто зауважити, що у сучасній харківській урбанонімії не представлені татари, в'єтнамці і цигани, які за даними останнього перепису населення входять до переліку найбільш численних національностей в етнічній структурі населення Харківщини [6].

Підсумовуючи вищевикладене, можна сказати, що у структурі урбанонімів Харкова знайшли широке відображення міжетнічні контакти представників місцевої громади, що ще раз підкреслює мультикультурний статус Харківщини. При цьому процеси номінації об'єктів та побутування в міському середовищі назв, які маркують етнічний компонент, ще потребують подальшого дослідження.

Список використаних джерел:

1. Вовк О.И. Белорусские урбанонимы на карте Харькова как источник по истории украино-белорусских отношений // Актуальные проблемы источниковедения: материалы III Международной научно-практической конференции. Витебск, 2015. С. 332–335.
2. Довідник об'єктів топоніміки по місту Харків. URL: <http://kh-districts.inf.ua/> (дата звернення: 10.10.2021).
3. Дьякова О.В. Україномовні номінації в урбаніміці Харкова // Історія та географія. Харків, 2019. Вип. 56. С. 55–58.
4. Мезенко А.М. Урбанонимия Белоруссии: автореф. дисс. ... д-ра филол. наук: 10.02.01; 10.02.02. Минск, 1991. 34 с.
5. Мезенко А.М. Урбанонимия как язык культуры // Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. Филология. Социальные коммуникации. Симферополь, 2011. Т. 24 (63). № 2. Ч. 1. С. 388–392.

6. Про кількість та склад населення Харківської області за підсумками Всеукраїнського перепису населення 2001 року. URL: <http://2001.ukrcensus.gov.ua/results/general/nationality/kharkiv/> (дата звернення: 10.10.2021).

7. Тахтаулова М.Ю. Історичний розвиток адресної урбанонімії міста Харкова (середина XVII – початок XXI століття) : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01. Запоріжжя, 2016. 20 с.

8. Харьков : справочник по названиям: 7000 улиц, площадей, скверов, районов... / сост. Е.Н. Дмитриева, Е.В. Дьякова, Н.М. Харченко; под общ. ред. С.М. Куделко. Харьков: САГА, 2011. 432 с.

УДК 911.3

ПОВЕДІНКОВІ СТРАТЕГІЇ АДАПТАЦІЇ МІСЬКИХ ВПО ДО НОВИХ ГЕОПОЛІТИЧНИХ РЕАЛІЙ В УМОВАХ ТРИВАЛОГО ВІЙСЬКОВОГО КОНФЛІКТУ В УКРАЇНІ

О.К. Гаврилюк

oleksii.havryliuk.ukr@gmail.com

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ, Україна

Протягом років військово-політичної кризи (2014-триває) кількість зареєстрованих внутрішньо переміщених осіб (ВПО) в Україні коливається на рівні 1,4–1,5 млн осіб. Більшість з них проживають у міській місцевості – це цілком природно з огляду на те, що лівова частка ВПО перемістились з Донецької конурбації.

Проживання ВПО у приймаючих міських громадах ставить як перед ними, так і перед місцевими багато викликів: додатковий тиск на ринку праці міст, навантаження на інфраструктуру, соціальна стигматизація та інше. Враховуючи це, постають наступні питання:

- Які поведінкові стратегії адаптації ВПО до нових геополітичних реалій прослідковуються у містах України?
- Які бар'єри заважають успішній адаптації міських ВПО до нових геополітичних реалій?

Для відповіді на дані запитання було проведено ряд глибинних інтерв'ю з ВПО у метрополісах південно-східної України.

Вдячність. Дослідження зроблено в рамках проекту "Ukrainian Geopolitical Fault-line Cities: Urban identity, geopolitics and urban policy" (NFR/NORRUS, project no. 287267), 2018-2022.